

Lättläst och aktuell grundbok i allmänmedicin

Bentzen Niels, Holnagel Hanna, Lauritzen Torsten, red. **Almen medicin. Grundbog.** 329 sidor. Köpenhamn-Århus-Odense: FADLs Forlag, 1997. Pris 340 dkr. ISBN 87-7749-221-8.

Recensent: Göran Sidenvall, överläkare, reumatologiska mottagningen, Centralsjukhuset, Karlstad.

Denna tredje danska lärobok i allmän medicin (som främst är skriven för läkare under fortsatt utbildning till specialistkompetens inom allmänmedicin) är en översättning och omarbeting av den norska läroboken »Allmenmedisin« som utkom 1991.

De norska författarna vill understryka vikten av patientens förväntningar, bekymmer och föreställningar – både i det förebyggande arbetet, i diagnostiken och under behandlingen.

Pedagogiskt upplagd

Boken (som är på drygt 300 sidor) är indelad i 13 kapitel, och varje kapitel inleds föredömligt med en beskrivning av vad som kommer att behandlas »förventet utbyte» och avslutas med en ruta med rubriken »Problemmen», där man ställs inför frågor som testar läsaren på om man har tillgodogjort sig budskapet i texten – så det gäller att man läser uppmärksam och koncentrerat. Därefter följer förslag på vidareläsningslitteratur.

Samtalskonst med patienten i centrum

De första kapitlen behandlar begreppen sjukdom och hälsa (illness/disease). Därefter kommer ett kapitel som handlar om konsultationen. Man betonar att »patientcentrerad klinisk metod» är nödvändig för att optimalt kunna tillvarata mötet mellan patient och läkare, till skillnad från den »läkarcentrerade kliniska metoden», där läkarens behov av att ställa en exakt diagnos styr samtalet vid konsultationen. Utifrån sjukhistorien allena kan diagnosen ställas i

60–90 procent av fallen. Men då gäller det att lyssna och att låta patienten prata först. Det visar sig nämligen att patienter i genomsnitt bara talar i 2–2 1/2 minut – om läkaren inte avbryter! Men det finns undersökningar som visar att läkare i genomsnitt avbryter patienten redan efter 18 sekunder! Vidare går man igenom konsultationens olika faser och betonar vikten av att ofta ställa »åbne spørgsmål» (alltså sådana som inte bara kan besvaras med »ja» eller »nej»), samt aktivt lyssnande, eftersom lyssnandet är det viktigaste redskapet i den allmänmedicinska konsultationen. Samtalet är ett hantverk som man kan/måste träna sig i.

I kapitlet om diagnostik förklaras validitetsbegreppen »sensitivitet» och »specificitet» samt positivt och negativt »prediktivt värde» på ett illustrativt sätt, dessutom anges fördelar och nackdelar med »case-finding» respektive »screening».

Meningsfull tillvaro håller oss friska

Även i behandlingskapitlet betonas den »patientcentrerade metoden». Som läkare är vi vana vid ett patogenetiskt tänkesätt (hur uppstår sjukdom?), men 1979 introducerade den israeliske sociologen Aaron Antonovsky begreppet salutogenes (uppkomst av hälsa). Han menade att det är lika viktigt att vi tar reda på vad det är som håller oss friska som att ta reda på vad som gör oss sjuka. Han anlade ett dynamiskt synsätt på hälsobegreppet, som ett kontinuum, där vi hela tiden i större eller mindre utsträckning utsätts för belastningar, som

vi har större eller mindre kraft att stå emot. Kärnan i salutogenesen är det så kallade Sense of Coherence (SOC) – en förnimmelse av sammanhang i tillvaron. De tre viktigaste komponenterna i SOC är: meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet – dvs upplevelsen av att det står resurser till ens förfogande för att klara av livets olika påfrestningar. Känslan av sammanhang eller mening med livet har betydelse för hälsan och förmågan att bemästra sjukdom. Inställningen att man själv kan bidra aktivt till att lösa problem eller bestämma över sitt liv har ett positivt inflytande på hälsan. Det är väsentligt att identifiera de psykologiska och sociala »motståndsrurserna».

Aktuell samhällsproblemantik

Det är en lättläst och mycket tänkvärd bok, samt mycket »up to date», med belysande av aktuell samhällsproblemantik (såsom screeningundersökningar, medicinska riskfaktorer och medicinsk etik – även om tvångssteriliseringar, fosterdiagnostik eller genmanipulation inte behandlas).

För att få fullt utbyte av innehållet bör den nog användas som utgångspunkt till vidare diskussioner i grupp, med professionell ledare. •

Rockficksbok om de vanligaste ortopediska tillstånden

Bjarne Lindén, Bengt Hagstedt. **Ortopedi i primärvård.** 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur, 1997. Pris ca 360 kr. ISBN 91-44-00216-5.

Recensent: Olle Svensson, docent, överläkare/högskolelektor, ortopediska kliniken, Huddinge sjukhus.

Rörelseorganens sjukdomar/skador har blivit de kvantitativt viktigaste diagnosgrupperna i öppenvården, med cirka en femtedel av besöken. Ortopedi är också nu en av de volymmässigt största kirurgiska specialiteterna i slutenvården. Utbildningen på grund- och vidareutbildningsnivå

har inte hängt med i utvecklingen. Bjarne Lindéns och Bengt Hagstedts kompendium »Ortopedi i primärvård» (Studentlitteratur) har därför fyllt en stor funktion sedan det kom ut 1986.

Nu utkommer den i sin andra upplaga. Det märks att kompendiet ursprungligen arbetades fram från undervisningsmaterial för SK-kurser – snart såliga i åminnelse? – som de två Eksjöortopederna hållit för allmänläkare, och att kompendiet sedan brutits mot den praktiska kliniska erfarenheten i samarbetet mellan den slutna och den öppna vården. På det hela taget tycker jag att författarna lyckats balansera innehållet väl.

Den intellektuella svårigheten är naturligtvis att exkludera och komprimera. Stilen är kortfattad, stundtals telegrafisk, men mestadels adekvat och täckande.

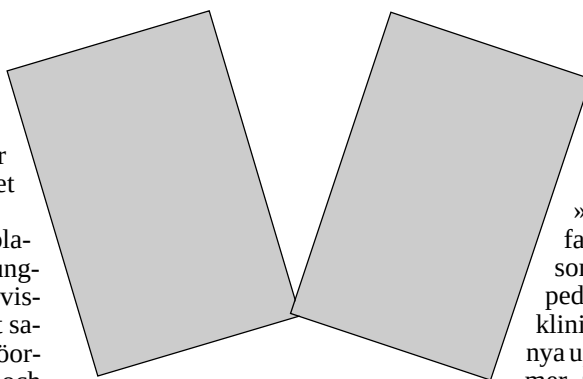
Det är förvisso inte en lätt uppgift för en specialist, som ska kunna mycket om lite, att skriva en sammanfattning för en generalist, som ska kunna lite om mycket – en balansgång mellan det triviala och det irrelevanta.

Men författarna täcker på ett förtjänstfullt sätt in de vanligaste tillstånden och ger konkreta diagnostiska och terapeutiska råd. De betonar speciellt dynamiken i samarbetet mellan öppen och slutenvård. De inkluderar separata avsnitt om idrotts- och överbelastnings-skador, liksom om rehabilitering och sjukgymnastik.

Praktisk hjälpreda

Med ett så omfattande ämnesfält kan man ha synpunkter på en del av sakinnehållet i boken, men som författarna framhåller avser man främst att presentera en hjälpreda i det praktiska arbetet som har sin utgångspunkt i lokala terapitraditioner, och det är säkert mer till hjälp för en yngre kollega än en uppräknings av en rad alternativa uppfattningar. Man framhåller betydelsen av den fysikaliska undersökningen och varnar för ett okritiskt ordinerande av datortomografi och magnetröntgen, även de mest sofistikerade radiologiska undersökningar är ju meningslösa utan ett kliniskt korrelerat.

Den fysikaliska undersökningen har fått ett inledande kapitel som förefaller väl genomtänkt. Kanske skulle man överväga att till nästa upplaga utöka avsnittet om anamnesen, speciellt smärtanalys och värdering av subjektiv och objektiv funktionsnedsättning. Anamnesen är ju det i särklass viktigaste

hjälpmedlet för att ställa diagnos och operationsindikation.

Önskvärda förändringar

Man ägnar ganska stort utrymme åt nervkompressioner, även ovanliga sådana. Däremot behandlas diabetesfötter lite styvmoderligt, och här kunde man kanske också lägga lite större vikt vid förebyggande åtgärder och konkreta patientråd. Vid diabeteskontroller borde inspektion av fötterna vara obligata. De neuropatibetingade tillstånden vid diabetes förtjänar också att lyftas fram i ett arbete som vänder sig till allmänläkare.

Vad gäller avsnittet om ländryggs-smärter kunde man kanske vinna i pedagogisk klarhet om man gjorde en klarare skiljelinje mellan ryggsmärta och ischias, det nämns visserligen i texten men förtjänar att framhållas också i dispositionen.

De för primärvårdskollegerna mest matnyttiga avsnitten är förmodligen de kapitel som är hårt strukturerade i underrubriker: symtom, diagnos, terapi och prognos, även om det nog skulle bli förödande tråkigt om ett sådant upplägg genomfördes konsekvent. Men flertalet läsare av läroböcker är ju baklänges-bläddrare, man söker oftare efter specifika upplysningar än läser från pärm till pärm.

Ett större sökregister, med många alternativa sökingångar skulle därför också väsentligen öka bokens användbarhet.

Däremot tror jag att en målgrupp som kanske inte är intresserad av att tränga in i detaljer skulle vara mer betjänt av färre litteraturreferenser, och varför inte begränsa det till några få böcker eller översiktsartiklar, gärna med en kort presentation och en högst subjektiv värdering som vägledning. Man borde kanske också slå ett slag för de många databaser och state of the art-dokument – exempelvis socialstyrelsens medicinska faktdatabas som finns

tillgängliga på nätet (<http://www.sos.se/mars/marssida>).

Behändigt kompendium

Sammanfattningsvis tycker jag att »Ortopedi i primärvård» är ett kortfattat och behändigt kompendium som presenterar de vanligaste ortopediska tillstånden. Dess praktisk-kliniska förankring gör att även den nya upplagan säkerligen framgent kommer att återfinnas i många kollegers rockfickor. •

Introduktionsbok om anestesi

Finn Redke. **Anestesi – en inledande genomgång**. 123 sidor. Lund: Studentlitteratur, 1997. Pris ca 245 kr. ISBN 91-44-47761-9.

Recensent: Jan Jakobsson, docent, anestesiklinikerna, Karolinska sjukhuset samt kvinnokliniken, Danderyds sjukhus, Stockholm.

I förordet till denna bok skriver författaren Finn Redke: »denna bok är tillägnad medicinstuderande/kandidat och/eller den vanligtvis inte anestesilogiskt intresserade läkaren, som i vardagslag kommer i kontakt med det anestesilogiska fackområdet». Det kan synas svårt att förena information till en »inte anestesilogiskt intresserad läkare» med den som skall ges till en förhoppningsvis fortfarande positiv och kunskapsförstärkt kandidat-student.

Anestesi är idag på de flesta läkarutbildningar i Sverige inlagd som en två till fyra veckors placering på anestesivardavdelningen under kirurgkursen.

Det har kommit att bli något av en hederssak för anestesikliniker med undervisningsansvar att ge kandidaterna en så bred som möjligt men ack så snabb och yttlig överblick över anestesi och intensivvård. Som en liten kurs i kursen utgör större »klassiska textböcker» knappast någon vare sig rimlig eller vettig litteratur. Behovet av kompendium – tunn bok – lättillgänglig relativt kortfattad litteratur finns. Här bör påpekas att det idag finns ett antal svenska kompendier/översiktsböcker i anestesi. En klassiker är »Narkos och bedövning» ursprungligen skriven/samman-